

1990 SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE’DE DIŞ BORÇ STOKU ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN EKONOMİK FAKTÖRLERİN ANALİZİ

Fatma TURAN KOYUNCU
Anadolu Üniversitesi İİBF
Yunussemre Kampusu, Eskişehir
E-posta: faturan@anadolu.edu.tr

Seda TEKELİ
Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F.
Yunussemre Kampusu, Eskişehir
E-posta: sakyalcin@anadolu.edu.tr

Özet

Türkiye, yeni bir politika dönemine girdiği 1980 yılı ile birlikte dış borçlanma konusunda hızlı bir sürece başlamıştır. 1990’lı yıllarda uluslararası para piyasasından alınan krediler nedeniyle dış borçlanmada artış olmuş ve borçlanma artık bir problem olarak görülmeye başlamıştır. Bu nedenle harcamaların reel olarak kısılması ve bütçe gelirlerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de dış borçlanma üzerinde etkili olan faktörleri incelemektir. Bu amaçla 1990-2009 dönemine ait veriler kullanılarak cari işlemler açığı, yurtiçi tasarruf miktarı, iç borçlar ve kamu harcamalarının dış borç stoku üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Dış Borç, Dışa Açılma, Türkiye.*

Alan Tanımı: Genel Ekonomi, Dış Ticaret: Genel

THE ANALYSIS OF ECONOMIC FACTORS EFFECTING FOREIGN BARROWING IN TURKEY SINCE 1990

Abstract

In 1980, a new period of increasing foreign debt started as a result of change of policy. By the 1990’s foreign debt, occurred from international finance markets began to accumulate and debt began to become a problem. Therefore a policy shift that aimed to decrease real spending and increase budgetary revenues.

This study examines the factors effecting foreign barrowing in Turkey. Towards this end current accounts balance, domestic savings, domestic barrowing and public spending data for 1990-2009 period are used to analyze the effects of each of the named factors on foreign debt stock of Turkey.

Key Words: *Foreign Debt, To Barrow International, Turkey.*

JEL Classification: E20, C10.

1. GİRİŞ

Türkiye 1980 yılı ile birlikte “dışa açılma” olarak tanımlanan yeni bir politika dönemine girmiştir. Bu dönemle birlikte dış borçlanma konusunda belirgin olarak hızlı bir süreç başlamıştır. 1990’lı

yıllara gelindiğinde, uluslararası para piyasalarından sağlanan krediler nedeniyle dış borçların artış hızı yaklaşık üç kat artarak devam etmiştir. 1996 yılında dış borç ödemelerinin ağırlaşması hazineyi güç durumda bırakmıştır. Bu nedenle harcamaların reel olarak kısılması ve bütçe gelirlerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ancak, harcamaların reel olarak daraltılamaması ve vergi dışı gelirlerde hedeflenen düzeylere ulaşılamaması mevcut açıkların dolayısıyla da borçlanmaya duyulan ihtiyacın devam etmesine yol açmıştır.

Bu çalışmayla 1990-2009 yılları arasında Türkiye’de dış borçlanma üzerinde etkili olan ekonomik faktörler üzerinde durulacak ve her bir faktörün dış borç üzerindeki etkisi analiz edilecektir.

2. TEORİK ÇERÇEVEDE DIŞ BORÇLANMA

Basit anlamda dış borçlanma, devletin ya da bir kamu kuruluşunun çeşitli amaçlarla dış kaynaklardan gelir sağlaması olarak tanımlanmaktadır. Genel olarak borçlanma iki yönlü bir finansman yöntemidir. Bunun nedeni ortada hem borçlanmayla elde edilen bir gelirin bulunması hem de ana para ve faiz ödemeleri nedeniyle bir harcamanın oluşmasıdır (Şeker, 2006:75). Bir başka deyişle, borcu alan devlet veya kamu kuruluşu ancak yatırımlarını, tüketimlerini ya da her ikisini birden kısarak borcunu ödeyebilme imkanına sahip olmaktadır (Karluk, 2007: 157).

Devletler artan kamusal faaliyetlerin finansmanında üç temel araçtan yararlanabilmektedir. Bunları kısaca vergilendirme, emisyon ve borçlanma olarak sıralamak mümkündür. Ancak emisyon imkanı olmayan ülkeler için finansman kaynağı olarak sadece vergilendirme ve borçlanma kalmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin sürekli olarak bir finansman sıkıntısı içerisinde olması yadsınamaz bir gerçektir. Aslında, devlet vergi oranlarını arttırarak ya da yeni vergiler koyarak kamu faaliyetlerinin finansmanını sağlayabilir durumdadır. Ancak siyasiler mevcut durumlarının etkilenmemesi amacıyla, finansman kaynağı olarak çoğunlukla borçlanmayı tercih etmektedir (Şeker, 2006: s.80-81). Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler hedefledikleri büyüme hızına erişebilmede bazı engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin iç tasarruflarının yetersiz olması, yatırımların finanse edilmesinde zorluklar yaşanmasına neden olmaktadır. Bu tür ülkelerde karşılaşılan bir diğer zorluk ise, ihracat gelirlerinin düşük olması nedeniyle ülkede döviz kıtlığının yaşanmasıdır. Bu nedenle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler sözü edilen engelleri aşarak, hedefledikleri büyüme hızına erişebilmek amacıyla dış borçlanma yolunu tercih etmektedir (Bilginioğlu, 2008:1). Buradan da anlaşılabilir üzere sadece olağanüstü dönemlerde dış borçlanmaya gidilmemekte, dış borçlanma aynı zamanda ekonomilerin gelişiminde de bir finansman kaynağı olarak tercih edilmektedir.

3. TARİHSEL AÇIDAN TÜRKİYE’DE DIŞ BORÇLANMA

Türkiye ekonomisinin dünyadaki mal piyasasına dahil olması 1980 yılı ile birlikte başlamıştır. Bu süreç 1989 ve 1990 yılındaki gelişmelerle devam etmiştir. 1989 yılında ulusal mali piyasaların serbestleşmesi ve devamında uluslararası sermaye hareketleri üzerindeki kambiyo hareketlerinin kaldırılmasıyla Türkiye dünya mal piyasası içerisindeki yerini almıştır (Yeldan, 2004:6).

3.1. Türkiye’de 1990 Yılına Kadar Olan Dönemde Dış Borçlanma

Türkiye ilk dış borçlanmasını, Osmanlı Devletinden devralmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde alınan borçların alınış amacını mimari yapılar inşa etmek, askeri yapılanmanın sağlanması ve üst yönetim maaşlarının ödenmesi oluşturmaktadır (Yavuz, 2009:206). Ülkenin II. Dünya Savaşı’ndan sonra Batı’ya yönelmesi, OEEC ve NATO’ya üye olması ve bunları takip eden gelişmeler açıkların büyümesine ve beraberinde dış borçlanmanın olumsuz bir duruma düşmesine neden olmuştur (Tandircioğlu, 2000:4). 1957 yılında Türkiye, vadesi gelen borçlarını ertelemek

zorunda kalmıştır (Adıyaman, 2006:26). Bunlara ilave olarak planlı ekonomiye geçilmesiyle birlikte yurtiçi tasarruflardaki eksikliği gidermek amacıyla da borçlanmaya gidilmiştir. 1960'dan önce mevcut olan dış borçlanma, 1960'lı yıllardan sonra da varlığını devam ettirmiştir. 1970 ve 1980 yılları arasında yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar hem dünya hem de Türkiye açısından bir dizi sıkıntıların yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde finansman ihtiyacı artmıştır. Tüm bu gelişmeler sonrasında yaşanan devalüasyon, dış borçların TL cinsinden değerinin de artmasına neden olmuştur (Yavuz, 2009:213).

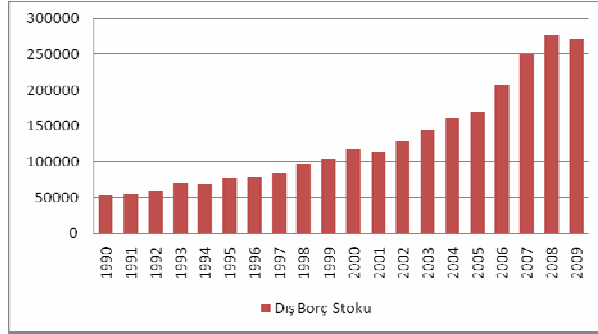
Türkiye'de 1980 yılından başlayarak, özellikle 24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte, 1990 yılına kadar gelen dönem içerisinde ekonomi yoğun bir döviz darboğazı içerisine girmiştir. Bu dönemde darboğazı aşmanın temel yolunun ihracatı teşvik etmek olduğu sonucuna ulaşılmış, bu nedenle de dış borç miktarında artış oluşmuştur (Karagöz, 2007:103). Ancak buna rağmen dış ticaretteki dengesizlikler ortadan kaldırılamamış ve mevcut dış borç miktarı daha da artmıştır (Tandircioğlu, 2000:5). Dış borç miktarındaki artışın bir diğer nedeni de ABD dolarının diğer paralar karşısında giderek değer kaybetmesi olarak açıklanmaktadır (Adıyaman:28). 1984 ve 1988 yılları arasında dış borçlanma ikiye katlanırken, 1989 yılından sonra dış borç miktarı azalmaya başlamıştır.

3.2. Türkiye'de 1990 yılından Günümüze Kadar Olan Dönemde Dış Borçlanma

1990'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'nin dış borçlanmasında, önceki yıllarda olduğu gibi bir artış gözlenmektedir. Bu yıllarda uygulanan ekonomik politikalar dış borçlanma üzerinde etkili olmuştur. Uygulanan yüksek faiz politikası iç borçlanmayı daha maliyetli hale getirirken, düşük kur politikasıyla dış kaynak kullanım maliyeti azaltılmıştır. Tüm bunlara ilave olarak vergi yapısındaki bozukluk ve kayıt dışı ekonominin varlığı finansman kaynağı olarak önemli ölçüde dış borçlanmaya başvurulmasına neden olmuştur (Sarı, 2004:55). 1990'lı yılların başlarında dış borçlanmada artışa neden olan bir diğer faktör olarak uluslararası para piyasalarından sağlanan krediler gösterilmektedir (Tandircioğlu, 2000:5).

1994 yılında uygulanan istikrar programı ile kamu açıklarının ortadan kaldırılması ve enflasyonun düşürülmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla, daraltıcı maliye politikası ile kamu gelirlerinde artış sağlamaya yönelik politika uygulamalarına geçilmiştir. Bu uygulamalardan en önemlileri, ekonomik denge vergisi, ek motorlu taşıtlar vergisi ve ek gayrimenkul vergisi gibi ek ödemelerdir. Böylece kamu kesimi açıkları az da olsa azaltılmış ve dış borç stoku gerilemeye başlamıştır (Sarı, 2004: 56). 1994 ve 1996 yılları arasında dış borç stokundaki azalmada etkili olan bir diğer faktör ise, bu yıllarda dış borç servis ödemelerinin ağırlaşmasının hazineyi güç duruma düşürmesi nedeniyle dış borçlanmaya çok az miktarda başvurulmasıdır (Karagöz, 2007:99-110). Bu durum da ülkenin dış borç krizine doğru sürüklendiğinin ve uluslararası finans kuruluşlarından kredi temininde güçlük çektiğinin bir göstergesi olarak belirtilebilir (Tandircioğlu, 2000:6). 1996-1997 yılları arasında dış borç oranında görülen azalmanın nedeni konsolide bütçede denkleğin sağlanabilmesi için harcamaların reel olarak daraltılması ve bütçe gelirlerinin geliştirilmesinin hedeflenmesidir. Ancak 1998-2000 yılları arasında, dünyada yaşanan ekonomik krizlerin ihracat olanaklarını azaltması; ekonomik büyümenin sağlanması ve ödemeler bilançosu açıklarının kapatılması ile tüm bunlara ilaveten 1999 yılında IMF ile yapılan stand-by anlaşması gibi iç ve dış ekonomik nedenler bu dönemde dış borçlanmada artışa neden olmuştur (Ünsal, 2004:98). 2000 yılında ise dış borç önemli ölçüde artmıştır. İncelenen dönemler itibarıyla yurtiçi talep ve gayrisafi milli hasıla artmış, iç talebe bağlı olarak ekonomide hızlı büyüme gerçekleşmiş, tüketici kredilerindeki genişleme yaşanmış, aynı zamanda Türk lirasının değer kazanmasıyla ithalat ve cari

işlemler açığında hızlı bir yükselme gerçekleştirmiştir. Bunun sonucunda 2000 yılında cari işlemler açığında yükselme olmuş ve buna bağlı olarak da dış finansman ihtiyacı artmıştır (Sarı, 2004:59). Aynı yıllarda dışarıya çıkan negatif sermaye transferinin karşılanması ve cari işlemler dengesinin sağlanması amacıyla dış borçlanmaya ağırlık verilmiştir (Akyüz-Boratav, 2002:31). 2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat ayında yaşanan krizler ekonomide hızlı bir sermaye çıkışına neden olmuştur. Mevcut sermaye çıkışının yarattığı olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla IMF'den kaynak talebinde bulunulmuştur. Buna göre, 2000 yılında 2,9 milyar dolar kaynak transferi yapılırken bu rakam 2001 yılı için 10,2 milyar dolar olmuştur. 2002 ve 2003 yıllarında GSMH' deki büyümeyle birlikte Türk Lirasının değer kazanması cari işlemler dengesinin açık vermesine neden olmuştur. Cari işlemler açığını finanse edebilmek için bu dönemde de dış kaynak kullanılmıştır (Adıyaman, 2006: 29–30). 2004 ve 2005 yıllarında ise ihracattaki ve ekonomik büyümedeki artışa rağmen cari işlemler dengesindeki açıklar nedeniyle dış borçlanmaya devam edilmiş ve dış borç stoku artış göstermiştir.

Şekil 1. Türkiye'nin 1990 Yılı Sonrası Dış Borç Stoku

Şekil 1'de görüldüğü üzere 2000 yılı sonrası Türkiye ekonomisinde dış borç stokunda önemli bir artış görülmektedir. 2000 yılı sonunda yaklaşık olarak 118 milyon dolar olan dış borcumuz 2009 yılı sonunda 270 milyon doların üzerine çıkmıştır. Toplam dış borç stoku içerisinde kısa vadeli borçların payı 2000 yılında oldukça yüksekken, 2002 yılında bu oran azalmıştır. Ancak özel sektör dış borçlanmasının bu yıldan sonra artış göstermesi kısa vadeli borçlanmada da artışa neden olmuştur. 2000 yılından 2006 yılına kadar olan dönemde kamu borçlarının özel sektör borçlarından daha fazla olduğu gözlenmektedir. Kamu sektörü borçlarındaki artışın sebebi IMF kredileridir. Aynı dönem içerisinde özel sektör borçlanmasının az olmasının sebebi ise 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizdir. Ancak özel sektör borçlanması 2003 yılı ile birlikte artış trendine girmiştir. Dış borç stoku içerisinde özel sektör borçlanmasının payı 2003 yılında %34 iken 2007 yılına gelindiğinde bu oran %62'ye kadar yükselmiştir (Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2008:136). Bunun nedeni ise 2003 yılı ve sonrasında finansal olmayan özel kamu kuruluşlarının borçlanmasında artış olmasıdır (Adıyaman, 2006: 34). Dış borç stoku içinde kamu sektörü yerine özel sektörün payının artması dış borç stokunun vadesinin kısalmasına ve borç faizinin yükselmesine neden olmaktadır (Sarı, 2004:69).

4. EKONOMETRİK ANALİZ

1990 sonrası dönemdeki ekonomik faktörlerin dış borç stoku üzerindeki etkisini incelerken ele alınan değişkenler iç borç stoku, cari işlemler açığı, kamu harcamaları ve yurtiçi tasarruf miktarıdır. Değişkenlere ait 1990:Q1-2009:Q4 yıllarını kapsayan veriler T.C. Merkez Bankası veri

tabanından elde edilmiştir. Analizde DBS, dış borç stokunu; İBS, iç borç stokunu; CA, cari işlemler açığını; KH, kamu harcamalarını ve YİT, yurtiçi tasarruf düzeyini temsil etmektedir. Analiz öncesinde cari açık dışındaki tüm değişkenlerin logaritmik değerleri bulunmuştur. Cari açık değişkeni ele alınan dönem itibarıyla negatif değerler içerdiğinden logaritmik değeri elde edilememiştir. Buna ilave olarak değişkenlerde mevsimsellik olup olmadığı sınanmıştır. Sadece kamu harcamaları değişkeninin mevsimsel etkiler içerdiği tespit edilmiş ve bu değişken Tramo/Seats yöntemi ile mevsimsellikten arındırılmıştır.

4.1. Birim Kök Testi

Seriler arasında ekonometrik olarak anlamlı ilişkilerin tespit edilebilmesi için serilerin durağan olması gerekmektedir. Birim kök testleri ile makroekonomik değişkenlerin durağan, bir başka deyişle varyansının ve ortalamasının sabit ve zamandan bağımsız olup olmadığı sınanmaktadır. Zaman serilerinde birim kökün varlığı serilerin durağan olmadığı anlamına gelmektedir. Modelde kullanılacak değişkenlerin durağan olup olmadıkları, eğer durağan iseler hangi seviyede durağan oldukları genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testi ile belirlenmiştir. Aşağıdaki tabloda değişkenlerin düzeylerinde ve birinci derecede farklarına uygulanan birim kök testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1. ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Düzye	Gecikme	Olasılık	İlk Fark	Gecikme	Olasılık
DBS	-1,99745	2	0,5933	-5,25702	2	0,0002
İBS	0,61398	2	0,9994	-4,67653	2	0,0016
CA	-3,17114	2	0,0979	-9,28414	2	0,0000
KH	-1,59272	2	0,4814	-4,03055	2	0,0021
YİT	0,26783	2	0,9981	-4,70227	2	0,0015

Uygulanan ADF testi sonucuna göre serilerin düzeylerinde durağan olmadıkları, birinci farklarında durağan hale geldikleri tespit edilmiştir. Durağanlık testi yapıldıktan sonra, değişkenler arasında eşbütünlüşme ilişkisini araştırmak için Johansen eşbütünlüşme testi yapılmıştır.

4.2. Johansen Eşbütünlüşme Testi

Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını belirlemek amacıyla yapılan Johansen eşbütünlüşme testi sonuçları aşağıda verilmiştir. Tablo 2'ye göre %5 anlam düzeyinde $r=0$ için Trace testi ve Max. Özdeğer testi istatistik değerleri tablo kritik değerlerinden büyük olduğu için eşbütünlüşme vektör bulunduğuna kabul edilmektedir.

Tablo 2. Eşbütünleşme Testi Sonuçları

H_0	λ_{trace}	5%	λ_{max}	5%	Özdeğer
$r = 0$	105,26	88,8	42,32	38,33	0,423
$r \leq 1$	62,93	63,88	26,65	32,12	0,293
$r \leq 2$	36,28	42,92	22,08	25,82	0,249
$r \leq 3$	14,2	25,87	8,98	19,39	0,11
$r \leq 4$	5,22	12,51	5,22	12,52	0,066

Eşbütünleşme, değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığını belirlemekle birlikte bu ilişkinin yönü hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir. Değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek amacıyla Granger nedensellik testi yapılmıştır.

4.3. Granger Nedensellik Testi

Seriler arasında sebep-sonuç ilişkisini belirlemek amacıyla yapılan Granger nedensellik testi sonuçları Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3. Nedensellik Testi Sonuçları

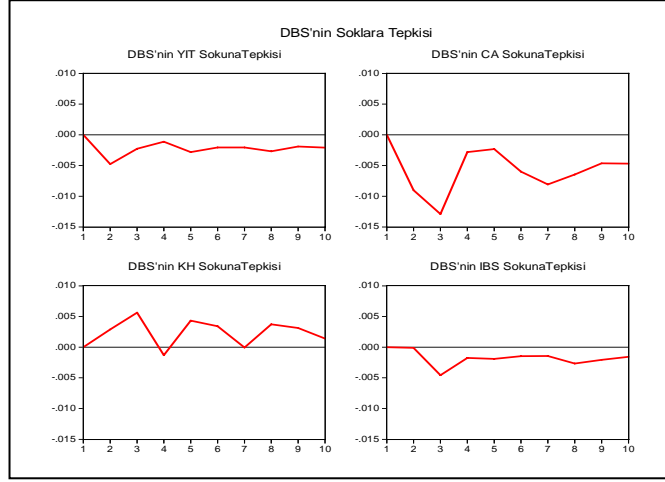
Bağımsız Değ.	Bağımlı Değ.	Gecikme	F-İstatistiği	Olasılık
AİBS	ADBS	2	0.83087	0.4398
ADBS	AİBS	2	0.92505	0.4012
ACA	ADBS	2	407.196	0.0211*
ADBS	ACA	2	0.09126	0.9129
AKH	ADBS	2	154.969	0.2193
ADBS	AKH	2	0.04768	0.9535
AYIT	ADBS	2	263.010	0.0790*
ADBS	AYIT	2	262.360	0.0795*

* işareti Granger nedenselliğinin varlığını ifade etmektedir.

Nedensellik testi sonuçlarına göre dış borç stokundan yurtiçi tasarruflara, yurtiçi tasarruflardan da dış borç stokuna doğru çift yönlü bir etkileşim bulunmaktadır. Aynı zamanda cari açıktan dış borç stokuna doğru da tek yönlü bir etkileşim bulunmaktadır. Diğer taraftan dış borç stokunun iç borç stoku ve kamu harcamalarındaki değişikliklerden etkilenmediği görülmektedir.

4.4. Etki-Tepki Analizi

Nedensellik testinden elde edilen sonuçlar temel alınarak seriler dışsaldan içsele doğru sıralanıp etki-tepki analizi yapılmıştır. Değişkenlere pozitif bir şok verildiğinde dış borç stoku serisinin zaman içerisinde nasıl bir tepki verdiği incelenmiştir. Elde edilen etki-tepki fonksiyonları Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Değişkenlerdeki Pozitif Bir Şok Karşısında Dış Borç Stokunun Tepkileri

Etki-tepki fonksiyonlarının zamanla sıfıra yakınsaması tahmin edilen modelin istikrarının bir göstergesidir. Şekil 2'de görüldüğü üzere, değişkenlere yönelik şok etkileri zamanla sıfıra yaklaşmaktadır. Buna göre modelin istikrarlı olduğunu söylemek mümkündür. Uygulanan iç borç, yurtiçi tasarruf ve cari işlemler açığı şokları dış borç stokunda negatif yönde tepki oluştururken; kamu harcamalarına verilen şok dış borç stokunu pozitif yönde etkilemektedir.

5. SONUÇ

Bir ülke ekonomisi için dış borcun milli gelire oranı ülkeye borç vermeyi planlayan uluslararası finans kesimlerince dikkate alınan göstergelerden birini oluşturmaktadır. Ülkenin dış borcunun yüksek olması uluslararası piyasalarda ülkeden daha yüksek faiz talep edilmesine (Erkılıç, 2006:9) ve bu nedenle ülkenin milli gelir ve kaynaklarının azalmasına neden olmaktadır (Erdem, 1996:49). Dış borç sorunu Türkiye açısından yıllardır varlığını korumaktadır. Türkiye dış ticaret açığı, cari işlemler açığı gibi temel sebepler nedeniyle dış borçlanma içerisinde bulunmuştur. Burada önemli olan yapılan borçlanmaların sıklıkları ve geri ödeme miktarlarıdır. Büyük bütçe açıklarının var olduğu ekonomilerde açıkların finanse edilmesi için dış borçlanma yolunun tercih edilmesi borçların devamlılığına ve ülke ekonomisinin yükünün daha da artmasına neden olmaktadır. Türkiye aldığı borçları etkin yatırımlarda değerlendirmede, borcun borçla finansmanı yolunu tercih ettiği için borçlar birikerek ülke ekonomisi içerisinde önemli bir paya sahip olmuştur.

Çalışmamızda 1990 sonrasında günümüze kadar gelen dönemde Türkiye'de dış borç stoku üzerinde etkili olan ekonomik göstergeler ve bunların etki dereceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, cari işlemler açığı ve yurtiçi tasarruflar dış borç stoku üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Bunlardan yurtiçi tasarruf düzeyinin dış borç stoku üzerinde çift yönlü etkisi olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kamu harcamaları ve iç borç stokundaki değişmelerin dış

borç stoku üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunamamıştır. Özellikle 2000’li yıllardan sonra cari açığın dış borç stoku üzerindeki etkisinin daha fazla olduğu görülmüştür (Kızılot ve diğerleri: s.10-11). İncelenen dönem itibariyle Türkiye’de yurtiçi tasarruf miktarı giderek azalırken, dış açıklarda artış görülmektedir. Demek ki, Türkiye’de yurtiçi yatırımların finansmanında yurtiçi tasarruflar yerine daha çok dış kaynaklar kullanılmaktadır. Önemli düzeyde cari açık sorunu yaşayan Türkiye’nin yurtiçi tasarruf miktarında artış sağlayacak tedbirler alması gerekmektedir. Bu da ancak, yatırımların yurtiçi tasarruflara bağlı olarak gerçekleştirilmesi ve ülkede kalıcı olan doğrudan yatırım miktarının artırılmasıyla mümkündür. Çünkü bir ülkede yurtiçi tasarruf miktarı arttıkça dış sermayeye duyulan ihtiyaç ile yabancı kaynaklara bağımlılık da azalacaktır (Opuş, 2002:190).

KAYNAKLAR

- Adıyaman, Ahmet Turan. “*Dış Borçlarımız ve Ekonomik Etkileri*”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 62, Temmuz-Eylül 2006.
- Akyüz Yılmaz ve Korkut Boratav, “*Türkiye’de Finansal krizin Oluşumu*”, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Sayı:17, Ağustos 2002.
- Bağımsız Sosyal Bilimciler. “*2008 Kavşağında Türkiye,Siyaset, İktisat ve Toplum*”, 2008.
- Bilginoğlu, Mehmet Ali. “*Dış Borçların Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi-Türkiye Örneği*”, Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:31, Temmuz-Aralık 2008.
- Erdem, Metin. Devlet Borçları, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa:1996.
- Erkılıç, Serdar. (Kasım 2006). “*Türkiye’de Cari Açığın Belirleyicileri*”, T.C. Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara: Kasım 2006.
- Karagöz, Kadir. “*Türkiye’de Dış Borçların Nedenleri, Ekonometrik Bir Değerlendirme*”, Sayıştay Dergisi, Sayı: 66-67, Temmuz-Aralık 2007.
- Karlık, Rıdvan. Türkiye Ekonomisi’nde Yapısal Dönüşüm, Beta Basım, İstanbul:2007.
- Kızılot, Şükrü; Metin Taş, Özgür Şahan. “*Dünyadaki Gelişmeler ve Makroekonomik Veriler Eşliğinde Türkiye Ekonomisi*”, <http://www.ilk250.org.tr/document/2007/makaleler.pdf> (Erişim:07.04.2010).
- Opuş, Sevda. “*Dış Borçlanmanın Sınırı ve Türkiye*”, Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:19, Temmuz-Ağustos 2002.
- Sarı Müslim, “*Borç Yönetimi ve Türkiye Uygulamaları*”, T.C. Merkez Bankası Uzmanlık Tezi, Ankara: Ekim 2004.
- Şeker, Murat. “*Dış Borçlanmaya Teorik Bir Bakış ve Dış Borçlanmanın Ekonomik Etkileri*”, Sosyoekonomi, Ocak-Haziran: 2001-1.
- Tandırcıoğlu, Haluk. “*Türkiye’de Dış Borç Sorunu, Dış Borçların Sürdürülebilirliği Ve Dış Borçların Sınırlandırılması*”,Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, 2000.
- Ünsal, Hilmi. “*Kamu Finansman Aracı Olarak Dış Borçlanma ve 1994 Sonrası Türkiye Uygulaması*”, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Sayı:19, Haziran 2004.
- Yavuz, Ali. “*Başlangıcından Bugüne Türkiye’nin Borçlanma Serüveni, Durum ve Beklentiler*”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 20, Aralık 2009.
- Yeldan, Erinç. “*Türkiye Ekonomisinde Dış Borç Sorunu ve Kalkınma Stratejileri Açısından Analizi*”, Çalışma ve Toplum, 2004/1.